

مدارس و شیوه‌های درآمدزایی

اقتصاد مدرسه، راهکاری برای درآمدزایی و کاهش هزینه‌ها

دکتر نیره شاه‌محمدی

عضو هیئت علمی دفتر انتشارات و فناوری آموزشی

یکی از شیوه‌های درآمدزایی مدرسه، ایجاد و توسعه تعاونی‌های آموزشی است. ترکیب سنی جمعیت در ایران نشان می‌دهد که بیش از ۴۰ درصد جمعیت در رده سنی زیر ۱۸ سال قرار دارند و از این عده حدود بیست میلیون نفر در مدارس مشغول به تحصیل اند لذا توجه به نهادهای دانش‌آموزی از اهمیتی خاص برخوردار است. از مهم‌ترین نهادهایی که در این رابطه می‌توان به آن‌ها اشاره کرد، تعاونی‌های آموزشی هستند. تعاونی‌های آموزشی گذشته از کارکردهای اقتصادی در حوزه کارکردهای اجتماعی از این قابلیت برخوردارند که شیوه‌اندیشیدن، عمل کردن و در نهایت زندگی کردن به شیوه دموکراتیک را به دانش‌آموزان بیاموزند و به درآمدزایی مدرسه نیز کمک کنند. همچنین، می‌توانند دانش‌آموزان را برای زندگی در جامعه مدنی آماده کنند؛ جامعه‌ای که می‌آموزند تا در ایجاد، بهسازی و حفظ آن مؤثر باشند. با فعالیت دانش‌آموزان در تعاونی‌ها، می‌توان به‌طور عملی روحیه یاری متقابل، هم‌فکری، هماهنگی و تعاون را در ارائه خدمات اجتماعی و گروهی در بین دانش‌آموزان برانگیخت و رواج داد. این نوع تعاونی‌ها که بیشتر کارکردهای اجتماعی و فرهنگی را مدنظر قرار می‌دهند، دانش‌آموزان را با روش خرید و فروش و رقابت اقتصادی سالم آشنا می‌کنند.

با توجه به نقش چندگانه مدرسه، مدیران ملزم به اجرای مجموعه‌ای از قوانین اند و باید برخی خدمات را به رایگان به

امروزه رویکرد مدرسه‌محوری در نظام آموزش و پرورش ایران مطرح است. یکی از اقدامات مهم در راستای تحقق این سیاست، تدوین نظام اقتصاد مدرسه به‌منظور درآمدزایی است تا از این طریق نه تنها به کاهش هزینه‌های مدرسه بلکه به ایجاد روحیه کارآفرینی، کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای و مهارتی و هنری زمینه‌ساز کار مولد در دانش‌آموزان کمک شود (بند ۲۴ بیانیه ارزش‌های سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰) و آن‌ها را برای ورود به حرفه و شغل در بخش‌های مختلف اقتصادی و زندگی اجتماعی آماده نماید (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۰).

خانوارهای ایرانی هر ساله مبالغ زیادی را برای آموزش و پرورش فرزندانانشان بیرون از مدارس هزینه می‌کنند که جزء شهریه مدارس محسوب نمی‌شود؛ بنابراین، شکل‌گیری اقتصاد مدرسه و ارائه خدمات کیفی به خانواده‌ها، از یک‌سو آن‌ها را ترغیب می‌کند تا مبالغی را که به مؤسسات خصوصی می‌پردازند و صرف خرید کتاب‌های کمک‌آموزشی می‌کنند، در داخل مدرسه هزینه کنند. از سوی دیگر، به مشارکت بیشتر دانش‌آموزان در برنامه‌های مدرسه و پرورش روحیه کارآفرینی و کسب و کار در آن‌ها کمک می‌کند. توجه به اقتصاد مدرسه به این معنا نیست که لزوماً مدرسه‌های اجاره داده شود و یا بنگاه‌های اقتصادی که در داخل مدرسه نیستند، وارد آن شوند بلکه به کارگیری شیوه‌هایی است که بتواند به درآمدزایی و کاهش هزینه‌های مدرسه کمک کند.

دانش‌آموزان ارائه کنند، اما برگزاری کلاس‌های جبرانی، تقویتی و کنکور از دیگر برنامه‌هایی است که می‌تواند در راستای کمک به درآمدزایی مدارس اجرا شود.

برگزاری نمایشگاه فروش کالاهای موردنیاز دانش‌آموزان، به خصوص لوازم‌التحریر در آغاز سال تحصیلی از دیگر نمونه‌های اقتصاد مدرسه است. امروزه خریدهای زیاد در آموزش و پرورش انجام می‌شود که همگی به صورت پراکنده‌اند؛ از لوازم‌التحریر گرفته تا مواد خوراکی اساسی به‌ویژه برای مدارس شبانه‌روزی، در حالی که اگر مدیریت این خریدها تجمیع گردد و اجناس مورد نیاز به مقدار زیاد اما به قیمت عمده‌فروشی و ارزان‌تر خریداری شوند، در بهره‌وری منابع مؤثر واقع می‌گردد.

از دیگر روش‌های درآمدزایی مدرسه می‌توان به استفاده بهینه از فضا و کاربری مدرسه اشاره کرد. برای مثال، در دبستان ابتدایی آیت‌الله سعیدی روستای حصار کوچک بخش جوادآباد شهرستان ورامین، معلم خوش‌ذوق و تلاشگری چند سالی است با اهتمام و ابتکار خود یک مزرعه کوچک محصولات کشاورزی ارگانیک ایجاد کرده است.

درآمد حاصل از فروش محصولات این مزرعه صرف تأمین مخارج مدرسه و تغذیه سالم روزانه دانش‌آموزان می‌شود. این معلم ضمن تدریس و تعلیم دانش‌آموزان، تمرین کارآفرینی و بارورسازی استعدادهای دانش‌آموزان عشایری را با کشت محصولات کشاورزی و گلخانه‌ای برعهده گرفته است. نکته جالب توجه این است که در مدرسه یاد شده که از فضای شهری نیز دور است، می‌توان ابزار و فناوری‌های نوین آموزشی مانند کلاس هوشمند و اینترنت را که حاصل درآمدزایی بخش کشاورزی است، به خوبی ملاحظه کرد. در دبیرستان دخترانه الزهرا (ع) در شهرستان هیرمند نیز دانش‌آموزان اقدام به پرورش قارچ و گل‌های کریستالی تزئینی کرده‌اند و فرهنگیان و سایر مردم در غرفه‌های مواد خوراکی این محصول را خریداری می‌کنند (رجانیوز، ۱۳۹۶).

نمونه‌هایی از درآمدزایی مدرسه در کشورهای دیگر

در مدارس ژاپن، دانش‌آموزان هر کلاس به چند گروه پنج یا شش نفره تقسیم می‌شوند و در این گروه‌ها فعالیت‌هایی چون مطالعه گروهی در طول هر جلسه کلاس، تمیز کردن کلاس و خدمات ناهار صورت می‌گیرد. تعداد زیادی از دانش‌آموزان ژاپنی بعد از مدرسه در کارگاه‌های آموزشی شرکت می‌کنند تا بتوانند مهارت‌های بیشتری را بیاموزند. بعضی از این کارگاه‌ها در خانه یا محل دیگری غیر از مدرسه برگزار می‌شود. مدارس ژاپن سرایدار ندارند و خود دانش‌آموزان در زمان خاصی که به این کار اختصاص داده شده است، ساختمان مدرسه را تمیز می‌کنند.

در زمان اجرای این فعالیت موسیقی نواخته می‌شود تا احساس خوبی در دانش‌آموزان ایجاد گردد. این تجربه خوبی

برای آموختن احساس مسئولیت به کودکان است.

در فرانسه، بودجه‌ای که دولت برای آموزش و پرورش در نظر گرفته است، تقریباً هفتاد درصد از منابع موردنیاز در این حیطه را تأمین می‌کند و مابقی منابع و هزینه‌ها، از طریق شهرداری‌ها و بنگاه‌های محلی، فروش تولیدات کارگاهی مدارس و درآمدهای حاصل از قراردادهای فصلی مدارس با مراکز کارآموزی حرفه‌ای حاصل می‌شود. در اینجا نیز، شهرداری‌ها نقشی مهم و انکارناپذیر دارند. در فرانسه، شهرداری‌های محلی موظف‌اند برای هر دانش‌آموز یک کارت شناسایی مخصوص صادر کنند که آنان با ارائه این کارت‌ها به موزه‌ها، باغ‌وحش‌ها و مراکز هنری و نیز نوشت‌افزارفروشی‌ها از تخفیف ویژه و گاه

صددرصدی برخوردار می‌شوند. همچنین، شرکت‌ها و کارخانه‌های بزرگ صنعتی در فرانسه موظف‌اند که براساس قانون، سالانه درصدی از درآمدهای خود را در عرصه آموزش و تجهیز مدارس به‌کارگیرند نکته حائز اهمیت در نظام آموزشی فرانسه این است که تأمین هزینه احداث مدارس جدید و نیز نظارت بر عملکرد آموزشی مدارس موجود، تماماً بر عهده مقامات محلی است و دولت مرکزی هیچ‌گونه دخالتی در این زمینه‌ها ندارد.

در کره جنوبی تأمین قسمت ناچیزی از هزینه‌های مدارس به عهده بخش خصوصی است اما براساس نوعی وظیفه ملی، شرکت‌های تجاری بزرگ مانند ال‌جی و سامسونگ و همچنین کارخانه‌های عظیم صنعتی و خودروسازی بسیار بیشتر از سهم قانونی خود، در امور آموزشی مشارکت می‌کنند و در این عرصه کمک‌رسان دولت‌اند. آن‌ها گاهی با احداث مدرسه و گاه با ساختن تالارها و سالن

اجتماعات در مدرسه‌ها و همچنین تجهیز کارگاه‌های آموزشی و ایجاد آزمایشگاه‌های مدرن و پیشرفته در مدارس، نقش ملی و البته قانونی خود را به بهترین شکل ایفا می‌کنند و در تربیت دانش‌آموزان توانمند، برای پیشرفت و آینده کشورشان سهم می‌شوند.

در هندوستان دانش‌آموزان ترغیب می‌شوند که در مدرسه غرفه‌هایی از صنایع‌دستی که خود تولید کرده‌اند، بزنند و با فروش آن‌ها به درآمدزایی مدرسه کمک کنند. در آمریکا دانش‌آموزان موظف‌اند ساعاتی از حضور خود در مدرسه را به کار در رستوران، کارگاه چوب و کتابخانه - که همگی متعلق به مدرسه‌اند بگذرانند. از دیگر سو، اغلب مدارس دارای هتل، سالن آرایش، خدمات توزیع مواد غذایی و تعاونی‌های آموزشی‌گانه‌ای هستند و سود حاصل از همه این موارد، مستقیماً صرف اداره مدرسه می‌شود.

توجه به اقتصاد مدرسه به این معنا نیست که لزوماً مدرسه‌ای اجاره داده شود یا بنگاه‌های اقتصادی که در داخل مدرسه نیستند، وارد آن شوند، بلکه به کارگیری شیوه‌هایی است که بتواند به درآمدزایی و کاهش هزینه‌های مدرسه کمک کند